

Béranyaság vagy dajkaanyaság?

Másoknak szülő nők az Egyesült Államokban

Bár a terhesség és szülés biológiai folyamatai nem változtak az évszázadok során, maga a terhesség új módokon is elérhető az úgynevezett asszisztált reprodukció egyre fejlődő módszereivel. A legtöbb országban ezek a módszerek nem mehetnek túl a terméketlenség gyógyszeres, illetve műtéti kezelésén és az in-vitro megtermékenyítésen, esetleg „adományozott”, azaz megvásárolt petesejttel vagy spermával. Amerikában és még néhány országban viszont legális a béranyaság, vagy más szóval: dajkaanyaság. Ezt a jelenséget kuttattam éveken át az Egyesült Államokban.

A *béranyaság* és *dajkaanyaság* szavak érdekesen tükrözik azt a kettősséget, ahogyan ezt a viszonylag új társadalmi gyakorlatot sokan értelmezik. A *béranyaság* szó a fizetett szolgáltatást, míg a *dajkaanyaság* a gondoskodást hangsúlyozza. Az angol *surrogacy* semleges fogalom, de ugyanez a kettősség jellemzi az erről való amerikai gondolkodást is, amely számtalan újságcikkben, illetve egyéb nyilvános reprezentációban és vitában is megjelenik. Attól függően, hogy melyik szempont szerint íródott a cikk vagy fogalmazódott meg az érvelés, azokat a nőket, akik szerződéses megállapodás alapján és fizetség ellenében másoknak gyereket szülnék, vagy pénzéhes „gyermekárusokként”, estleg józan üzletasszonyokként ábrázolják – vagy ellenkező esetben önfeláldozó és segíteni kívánó hősökként. Kutatási eredményeim ellenben azt mutatják, hogy a másoknak szülő nők egyik értelmezést sem kedvelik, és egyikkel sem azonosulnak. Az alábbi panasz jól kifejezi, hogyan látja a helyzetet rengeteg másoknak szülő nő: „Nagyon unom, hogy állandóan választanom kell a »pénzért csináltam« vagy az »altruista készíttetés éreztem« között... Miért nem lehetséges a kettő egyszerre? Nem csináltam volna ingyen, de ak-

kor sem csináltam volna, ha nem akartam volna segíteni.” Ezenkívül minden másoknak szülő nő határozottan elutasítja, hogy ő volna a gyerek anyja. Már sok éve nem a *surrogate mother* (‘béranya’), hanem a *surrogate* (‘helyettesítő’) vagy akár a *gestational carrier* (hozzávetőlegesen: ‘terhességhordozó’) kifejezést használják. Meggyőződésük, hogy a születendő gyermeknek egyetlen anyja van – akinek a szerződéses megállapodás alapján szülnék –, olyannyira, hogy már a terhességet is a jövőbeli anya terhességeként értelmezik, amelyet ők, a béranyák hordanak ki.

Hogy e cikk mondanivalója érthető legyen, röviden összefoglalom, hogyan végeztem ezt a szociológiai kutatást. Vagy tíz éven át rendszeresen olvastam bér-/dajkaanyák virtuális beszélgetéseit és vitáit a legnagyobb amerikai internetes *surrogacy*-fórumon (www.surromomsonline.com, rövidítve SMO), ahol rengeteg nő kért és adott tanácsot, megosztotta tapasztalatait és tudását, és elmondta saját történetét. Hosszan tárgyaltak számukra fontos kérdéseket, vitákba keveredtek, időnként kíméletlenül kritizáltak, de támogatták is egymást. Ez a nyilvános fórum bárki számára elérhető volt, de az új fórumtagok posztjait, mielőtt teljes jogú tagokká válhattak, néhány önkéntes moderátor megjelenés előtt elolvasta. A hevesebb vitákat vagy gyanús írásokat olykor cenzúrázták. 2015 táján egyre többen különböző Facebook csoportokba tömörültek. Ezek a csoportok már nem voltak nyilvánosak, engedély kellett a csatlakozáshoz. Számomra ez volt az alkalmas pillanat, hogy befejezettnek nyilvánítsam az adatgyűjtést, mert bár a téma végtelen, ideje volt nekilátnom tengernyi adatom feldolgozásának. A szociológiai megfigyelési módszer lehetővé tette, hogy megtudjam, mi érdekli ezeket a nőket, miről beszélnek egymás közt, mi vált ki heves vitát, miben és hogyan születik egyetértés. Nem az én kérdéseimre válaszoltak tehát, ahogyan az interjúzás során szokásos, hanem én figyeltem az ő beszélgetéseiket és vitáikat, méghozzá hosszú időn át, így változásokat is észleltem. Hogy mindez ne titokban történjen, „hirdettem” is a fórumon. Így több nővel e-mail-kapcsolatba kerültem, ami további érdekes információkat biztosított számomra.

A legtöbb barátom és kollégám meglepődött, amikor elmondtam, melyek voltak a leggyakoribb témák. Egyfajta gazdasági racionalitás jegyében szinte mindenki úgy gondolta, hogy családanyák csak pénzért tesznek „ilyen örültséget” (a fórum tagjai mind gyermekes anyák voltak, legtöbbször házasságban élt, sokan közülük állásban voltak). Nem meglepő, hogy a fórumon tárgyalt témák között a pénz is megjelent: az, hogy mennyi a túl sok és mennyi a túl kevés, de leginkább az, hogy milyen nehéz volt pénzről beszélniük a jövőbeli szülőkkel (angolul *intended parents*, IPs), továbbá – főleg a fórum korai időszakában – mennyi mindent nem akartak belefoglalni a szerződésbe, nehogy azt gondolják róluk, hogy elsősorban a pénz érdekli őket.

Egy érdekes és sokatmondó példa: a legtöbb béranya éveken át azon az állásponton volt, hogy nem kér kárpoztást, ha a szülés

során komolyabb problémák merülnek föl, és meddővé válik. A termékenység nem munkaeszköz, szólt az érvelés, így elvesztése nem munkahelyi baleset, amiért anyagi térítés jár. Ez az okfejtés világosan tükrözi, hogy az úgynevezett béranyák nem bér munkának tekintették a mások számára történő gyermekszülést. Ugyanakkor e téren – ahogy más téren is – a tíz év során jelentős tanulási görbe rajzolódott ki. Bár a pénz továbbra is nehéz kérdés maradt, a fórum tagjai számára egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy muszáj előre tisztázni és a szerződésbe is belevenni számos részletet, ha nem akarnak pénzt veszteni a terhesség alatt vagy után. Ez ugyanis megtörtént, főként veszélyeztetett ikerterhesség esetén, amikor például a munkából való kiesés okozta jövedelemvesztéseket nem térítették meg a jövőbeli szülők, mert nem szerepelt a szerződésben. Növelte az anyagi terheket, hogy veszélyeztetett terhesség esetén a béranyának több segítségre volt szüksége a háztartásban és a gyermeknevelésben. Ennek megtérítése olykor szintén nem szerepelt a szerződésben. Kiderült továbbá, hogy a termékenység elvesztése újabb kiadásokkal járhat: olyan komplikációkkal, amelyek költséges gyógyszeres kezelést vagy orvosi beavatkozást igényelnek.

Egy másik, sokat vitatott téma a jövőbeli szülőkkel való kapcsolat volt. Sokan írtak jó kapcsolatról és barátságról, reményekről és elképzelésekről, arról az elszakíthatatlan kötelékről, amelyet a közös készülődés és tervezés, a terhesség és a szülés intimitása nemcsak lehetővé, de talán szükségszerűvé is tesz, és amely a szülés után sem szűnik meg. Számtalan beszélgetés folyt arról, hogyan lehet helyrehozni egy problematikusá vált kapcsolatot, hogyan kell értelmezni, ha a házaspár nem barátokzik vagy ritkán válaszol, vagy ha mindenbe beleszólnak a terhesség idején. E témában sokszor szóba kerültek ajándékok is, főként azok, amelyeket a béranyák adtak és küldtek a házaspárnak.

Szintén gyakran esett szó a terhességmegszakításról és annak okairól. Az „életet akarunk adni, nem életet elvenni” szövege végigkísérte az egész kutatási időszakot. A fórum tagjai egyre részletesebb szerződéseket tanácsoltak egymásnak, amelyek a terhességmegszakítás minden lehetséges okát felsorolják. Ha a béranya úgy gondolta, hogy nem hajlandó például Down-kóros magzatot elvetetni, akkor az egyhangú tanács az volt, hogy keressen olyan párt, amellyel egyetért ebben a kérdésben. Sok nő későn döbönt rá, hogy bár a házaspár „mindenáron gyereket akar”, nem akar bármilyent. Megesett, hogy a béranya megszülette a gyermeket, és mivel a Down-kór diagnózisa és az egyet nem értés után már nem kapott pénzt, kiharcolta, hogy a csecsemő gyámja lehessen, majd sikeresen örökbe adta.

Az ilyen és hasonló történetek elérték hatásukat a fórumon: megszületett az egyetértés, hogy a szerződés megírásának stádiumában mindent tisztázni kell, nem pedig remélni, hogy „ez velem nem fog megtörténni”. Jobb várni, mint egyezséget kötni olyan párokkal, akikkel nincs meg a teljes egyetértés. Évekig tar-

tott, amíg ez a gondolat teret nyert, mivel – egyrészt – sok nő lelkesen és minél gyorsabban akart családot teremteni másoknak. Másrészt a fórum tagjai magukévá tették azt az elképzelést, hogy a terhesség teljes egészében a jövőbeli szülőké, így ők döntenek mindenben – ugyanezt tették volna, ha segítség nélkül sikerült volna a terhesség. Ennek jegyében egyeztek bele egyes nők abba, hogy nem festik a körmüket, nem isznak kávé, és csak organikus ételeket esznek, hiszen így tett volna a jövőbeli anyja is: az ő gyermeke, az ő terhessége.

Ez az elképzelés idővel beleütközött a tényekbe: a béranyáknak be kellett látniuk, hogy ha elvetéltek, a vetélés az ő testükben történt, és a terhesség esetleges megszakítása – például Down-kór esetén – szintén csak az ő testükben és az ő morális énjükben történhet meg. „Együtt tudsz majd élni azzal, hogy megöltél egy egyébként egészséges magzatot?” – kérdezték egymástól drámaian, mivel a Down-szindróma, vagy akár súlyosabb, de az életet nem veszélyeztető rendellenességek dacára a magzat sok béranya számára „egyébként egészségesnek” számított. A válasz egyre gyakrabban volt „nem”.

A fentiek alapján talán érthető, hogy a pénz és a gondoskodás szembeállítására nem segíti a bér-/dajkaanyaság megértését. Az én kutatásom természetesen amerikai összefüggésben vizsgálta a jelenséget, de mások írásai alapján is egyértelmű, hogy bár az orvosi technológia nagyjából egyformán működik mindenütt, az úgynevezett asszisztált reprodukció megértése csak a mindenkorai politikai és szociokulturális közegben lehetséges, „globálisan” nem. Sokan írtak például arról, hogy Indiában a béranyák legtöbbször nem is tudják elolvasni az angolul írt szerződést, nem tudják, milyen beavatkozásokba egyeztek bele, nem tudják és nincs is beleszólásuk abba, hogy hány embriót ültetnek be a méhükbe. Az amerikai SMO fórum tagjai ellenben többnyire pontosan értették a szerződés jogi nyelvét, utánanézték a részleteknek, sőt, időnként tudományos cikkeket osztottak meg az in vitro-megtermékenyítésről és az ikerterhesség kockázatairól. Beszámoltak internetes kutatásaik eredményeiről, és egyre határozottabban képviselték az „egy embrió – egy egészséges csecsemő” elvet: egyetlen embrió beültetését. Arról nem is beszélve, hogy mennyire mást jelent a pénz Indiában és az Egyesült Államokban. Amerikában nem ritka, hogy a bér-/dajkaanya egy év alatt megkeresi a munkahelyén azt az összeget, amelyet a terhességgel és a szüléssel keres. Utóbbi akár két év vagy még hosszabb idő „munkája” is lehet, hiszen nemritkán csak a harmadik vagy negyedik próbálkozásra lesznek terhesek, ráadásul minden ciklus újabb hormonális kezelést, újabb in vitro-megtermékenyítést és további hónapokat jelent. Indiában viszont árnyaiában a kisebb összeg is sokkal több: sokszorosa annak, amit a béranyaságra vállalkozó nők más munkával valaha is megkereshetnének. A társadalmi és kulturális különbség a béranyák és a jövőbeli szülők között is nagyon más a két országban. Az indiai

béranyák alsóbb kasztból származó, szegény nők, akik felsőbb kasztbeli és módosabb indiai pároknak vagy külföldieknek szülnék. Az amerikai helyzet más: a bér-/dajkaanyák maguk is középosztálybeliek, ha rendszerint nem is annyira magasan iskolázottak vagy jómódúak, mint a jövőbeli szülők. De a nagyfokú osztály- vagy kulturális különbség nem gyakori eset.

E rövid áttekintés után rátérnek a cikk elején említett kétféle, egymással szembenálló értelmezésre: a pénz és az altruizmus, a szerződéses viszony és a segítőkészség ellentétére. Ez az ellentét a 19. század közepe táján fogalmazódott meg először Amerikában, abban a mindinkább kereskedelem-központú társadalomban, amelyben a férfiak állást vállaltak vagy a piacra vitték a mezőgazdasági termékeiket, és a pénzkereső munkát egyre élesebben megkülönböztették a családon belüli, nem pénzkereső munkától. Jól példázza ezt a megkülönböztetést Harriet Beecher Stowe, a *Tamás bátya kunyhója* neves szerzőjének levele, amelyben részletesen beszámol nővérének háztartási tevékenységeiről, a gyermekekkel, főzéssel, varrással, takarítással töltött időről, és a levél végén azt kérdezi, hogy nevezhető-e mindez egyáltalán munkának. Más középosztálybeli amerikai nőkhöz hasonlóan Beecher Stowe más szavakat használt azokra a tevékenységekre, amelyek a család ellátására irányultak, és megint más szavakat a piaci szférában történő pénzkereső munkára, mivel máshogy látta és értelmezte a két szférát. A piac „hideg, számító, személytelen” volt a „meleg, szeretetteljes és egymás javát akaró” családhoz viszonyítva. A férfiak kiléptek a családi fészekből, és a piac „dzsungelében” küzdöttek, míg otthon a nők szeretetet és önfeláldozást gyakoroltak. Ez az elképzelés később más országokban is teret nyert, ahogy a piacgazdaság fejlődött, és a pénzkereső munka lett a létfenntartás fő módja.

Mára már természetesnek tűnik a pénz és a szeretet, a szerződés és az altruizmus ellentéte. Hogyan befolyásolja ez a szemlélet a másoknak gyereket szülő nőkről való elképzeléseket? A kívülállók legtöbbször a pénzben látják a magyarázatot. Akik az anyagi érdek elsődlegességét hangsúlyozzák, nagyon is szkeptikusak más motivációkkal kapcsolatban, és nem veszik komolyan az ezekre utaló adatokat. Valójában azonban a pénz és a szerződéses kapcsolat gyakran együtt jár a segítőkészséggel és önfeláldozással, már csak azért is, mert a terhességet és a szülést nem lehet szerződésileg szabályozni, és a kockázatokat, beleértve a hormonális kezelés hosszabb távú mellékhatásait, nem lehet előre tudni. Így a „béranyák” a gondos információgyűjtés és a sok részlet ellenére olyan szerződést írnak alá, amely nem garantálhatja a jó „munkakörülményeket”.

A fórum tagjai az első – naivabb, rózsaszín szemüveges – időszak után egyre többet írtak és beszéltek a pénz és a segítőkészség összefüggéséről, és egyre gyakrabban kérdőjelezték meg a kettő szembeállítását. Olyan kérdéseket tettek föl, amelyek laikusokban is fölmerülhettek volna, mégis főként a béranyasággal

összefüggésben kerültek szóba. Több poszt szólt arról, hogy orvosok, ápolónők, gyermekgondozók pénzt keresnek a munkájukkal, de általában nem vádolják meg őket azzal, hogy csak a pénzért csinálják. Sokan panaszkodtak arról, hogy amikor fontos dolgokat be akartak venni a szerződésbe, a jövőbeli szülők rosszszállón megjegyezték: azt hitték, segíteni akar, de most látják, hogy csak a pénz érdekli. A fórum tagjai ilyenkor megemlégtették, hogy ugyanezek a párok az orvossal vagy az ügyvéddel nem kezdenek alkudozni a pénzről, és elfogadják, hogy a szakemberek ennyibe kerülnek. Minthogy azonban a „béranyák” segítőkészségről beszélnek, a szerződéssel kapcsolatos egyeztetések „kiábrándítónak” tűnhettek több jövőbeli szülőpár számára.

Bár a fórumon a nők gyakran írtak segítőkészségről, és a jövőbeli szülőknek, akik közül sokan szintén olvasták a fórum posztjait, hangsúlyozták, hogy nem a pénz motiválja őket, hanem a családteremtés öröme, ezt sokan – köztük azok az amerikai feministák, aki elítélően írtak a bérnyaságról – úgy értelmezték, hogy a segítőkészség emlegetése leplezi a valódi érdeket: az anyagi hasznot. Ez a nézet nemcsak a pénz és a segítőkészség ellentétét tükrözi, hanem azt a fölfogást is, hogy egy modern társadalomban az alapvető és elsődleges motiváció az anyagi érdek. Hasonló elképzelés nyilvánul meg abban az állításban, hogy az amerikai munkásosztály a saját érdeke ellenében szavaz a republikánusokra, akik sem a minimálbért nem akarják emelni, sem a szociális juttatásokra nem akarnak költeni, ráadásul szakszervezet-ellenesek is. Ez a szemlélet adottnak veszi a gazdasági érdekek elsődlegességét, és lekicsinyli vagy akár tagadja is más érdekek létét és fontosságát. Max Weber munkássága azonban rámutat, hogy létezik másfajta észszerűség is: az úgynevezett szubsztantív racionalitás, amely döntések esetén egymástól nagyon különböző értékek és kulturális kötelezettségek egyidejű figyelembevételét jelenti.

Kutatási eredményeim alapján úgy látom, hogy mind a segítőkészség, mind az adni akarás társadalmi közegben értelmezhető, nem pedig elsősorban pszichológiai jellemvonásként. Milyen érdekek és elképzelések állnak az altruizmus mögött? Antropológusok és szociológusok dokumentálták, hogy a nagylelkűség sok társadalomban kiemelt megbecsülést von maga után; adni magasabb státust jelent, mint kapni. Aki ad, talán már eleve magasabb társadalmi pozícióban van, ugyanakkor az adakozás magasabbra emeli azt, aki ad, és közösségi elismerést eredményez. Egy mai társadalomban ez természetesen nem jelent feltétlenül szélesebb körű elismerést, de azokban a körökben, amelyek számítanak, mégis fontos. Például az SMO fórumon, ahol a kutatást végeztem, egyértelműen elismerést és dicséretet kaptak azok a nők, akik minden rossz történés ellenére betartották a szerződés rájuk vonatkozó részeit, és továbbra is úgy látták, hogy másoknak szülni és másokat szülőkké tenni mindenképpen jó és fontos dolog. Szerintük életet adni a legtöbb, amit valaki megtehet, és

soha nem lehet megbánni – akkor sem, ha nem kapnak érte köszönetet vagy megbecsülést azoktól, akiknek szültek. Ezt a viselkedést és nézetet a fórum tagjai mindig nagy lelkesedéssel és elismeréssel díjazták, és erkölcsileg nagyra becsülték. A béranya dajkaanyává válik, aki nemcsak a magzatot „dajkálja”, de a jövőbeli szülők szülőségét is; amikor életet ad, úgy segít másoknak, ahogy kevés másik ember. Ezért megbecsülést érdemel, és a saját közegében kap is.

A fórum tagjai arra az árnyalt értelmezésre jutottak, miszerint az altruizmus nem jelentheti azt, hogy az, aki ad, semmit nem kap cserébe. A jó érzés, amit a segítő fél tapasztal – tud adni és segíteni –, „a tett jutalma”. Többen viccelődve jegyezték meg, hogy ha valóban csak az számítana altruizmusnak, amikor az adó félnek semmi „haszna” nem származik az adásból, akkor csak rossz emberek lehetnének altruisták, akik nem éreznek semmi örömet, amikor másoknak segítenek.

Az adás és segítés témakörébe tartozik a reciprocitás fogalma is, hiszen az adás – az egymás segítése és a tágabb értelemben vett ajándék (nemcsak tárgyak, hanem az odafigyelés, a másira szánt idő, a bizalom stb.) – alapvető a személyes kapcsolatok fenntartásában. Családban és barátok között természetes a viszonzás és a viszonzás, valamint a kapcsolatok ápolása is a kölcsönösségen alapul. Aki ad, aki odafigyel és segíti a másikat, jogosan várhat valamikori viszonzást, amit még később ő fog majd ismét viszonzni. Ez a reciprocitás görgeti előre és szilárdítja meg a kapcsolatot. A béranyák éppen az adás és segítés alapján képzelik kölcsönös, személyes, azaz nem üzleti kapcsolatnak a jövőbeli szülőkkel való viszonyukat, hiszen a terhesség és a gyerek nem árucikk senki számára. Az, hogy másnak szül valaki gyereket, teljességében nem fizethető meg úgy, mint a piaci árucikkek vagy szolgáltatások. Az SMO fórumon sok poszt szólt arról, hogy a terhesség napi huszonnégy órás „munka”, amely hétvégén sem szünetel, és ha órabérben számolnánk, nagyjából két-három dollárt lehetne vele keresni óránként, ami messze alatta marad az amúgy is alacsony minimálbérnek. A fizetség valójában az időért és a nehézségekért való kárpótlásként fogható fel, nem a terhesség és a gyerek árának. Ezt a nézetet persze nem mindenki osztja – ha a terhességet és szülést szolgáltatásnak tekintjük, az áráról is beszélhetünk. Ezzel együtt komolyan kell venni az ajándék fogalmát ebben a relációban. A fórumon egyetértés alakult ki abban, hogy a bizalom, az eltökéltség, az idő, az energia és az odafigyelés mind ajándék, kezdve azon, hogy egy nő rászánja magát, hogy idegeneknek gyermeket szüljön.

A fórum résztvevői egyre árnyaltabban látták a pénz és az értékelés, azaz a megbecsülés kapcsolatát, rámutatva, hogy sokan nem becsülik, amit olcsón kaptak, mert nem érzik értékesnek. Arról is több vita folyt, hogy ha valaki túl sok anyagi engedményt tesz, alsóbbrendű helyzetbe kerül, és akár cselédszámba is vehetik. Így arra biztatták egymást, hogy ha jó és kölcsönös

megbecsülésen alapuló kapcsolatot akarnak a jövőbeli szülőkkel, ne menjenek bele alkudozásba, sőt, ne menjenek bele ilyen kapcsolatokba azzal a reménnyel, hogy idővel jobb lesz. „Ha az elején nem értékelik, hogy segíteni akarsz nekik, akkor ne reméld, hogy megbecsülnek majd, amikor terhes leszel”, intették egymást.

Egy jellegzetes poszt fényt vet a fórumon kialakított nézetekre:

Az én „jutalmam” azért, hogy idegeneknek gyereket szülök: egyrészt a pénz, másrészt a tudat, hogy segítettem egy családot teremteni. Semmi más nem adott nekem akkora örömet, mint amikor a jövődöbeli mama hangját hallottam, miután megmondtam neki, hogy „sikerült, terhesek vagyunk”, és amikor láttam az arcukat a szülésnél... Leírhatatlan érzés. Soha életemben nem csináltam semmit, ami ennyire kielégítő, ennyire csodálatos, ennyire nagyszerű és ennyire hihetetlen. Hogyan lehet erre árcédulát tenni? Nem lehet. A pénz, amit kapunk, „segítség” a saját családunknak, mint ahogy mi is „segítettünk” egy másik családnak. Egy évig nem a saját életünket éljük, négy hónapon át injekciókat kapunk, arról nem is beszélve, hogy az életünket kockáztatjuk... Mindezt legtöbbször teljesen idegenekért. (...) Nem mondhatják, hogy gyerekárusok vagyunk, mert nem lehet eladni azt, ami nem a tied.

Az idézet jól mutatja a fórum vitáiban és beszélgetéseiben kristályosodott főbb elképzeléseket. A pénz a kölcsönösség része, nem fizetség; itt két család „segíti” egymást. A béranya büszkesége egyértelmű; úgy érzi, hatalmas jelentőségű cselekedetet hajtott végre, ami önmagában is büszkeséggel tölti el. Kifejezi azt is, hogy a terhességet a jövődöbeli anyával közös állapotnak tekinti akkor is, ha természetesen csak ő terhes – de a gyermek a másik nőé. Rámutat az önfeláldozásra is, a terhesség eléréséhez szükséges, nem kellemes és nem is veszélytelen hormonkezelésre és a terhesség kockázataira. Végül megkérdőjelezi azt a gondolkodásmódot, amely elítéli a fizetséget, és egyértelműen elutasítja a „gyermek mint árucikk” vádat.

Vagy tíz éven át olvastam béranyák virtuális beszélgetéseit, és leveleztem is közülük sokakkal. Jelenleg nincs senkinek annyi adata az amerikai béranyákról, mint amennyit a megfigyelések során összegyűjtöttem, és senki más nem folytatott ilyen jellegű kutatást, bár az interjúkon alapulókat sem találtak jelentősen eltérő nézeteket és értelmezéseket. Így záró gondolatként azt hangsúlyoznám, hogy az amerikai béranyák legalábbis nagyon nagy hányada nem azért áll ki a gyerek és a pénz összemérhetetlensége mellett, mert leplezik, hogy a pénz motiválta őket, hanem mert ezzel azt is kifejezik, hogy az ő időnként önfeláldozást is jelentő segítségük teljességében nem megfizethető. A jövődöbeli szülőket sem „gyermekvásárlóknak” látják, hanem gyerekekre és családra vágyó és ezért anyagi áldozatokat hozó pároknak. Azt képviselik, hogy a különböző értékek – a gyermek, a család, a segítség – nem „válthatók pénzre”, nem hozhatók közös nevezőre

a pénzzel, és hogy ők maguk nem „bérelt terhességi szolgáltatást” nyújtanak. Egyedi emberek, akiket megbecsülés illet.

Az asszisztált reprodukció jogi szabályozása nem egyszerű kérdés, nem is ezt akartam tárgyalni. Kutatási eredményeim csupán arra mutatnak rá, hogy milyen kulturális képzetek és értékek húzódnak meg a másoknak szülő nők döntései és cselekedetei mögött. Téves elképzelés, hogy minden kifejezhető (és ki is fejeződik) pénzben – ugyanakkor a dajkaanyának juttatott pénz képes, ha tökéletlenül is, megbecsülést kifejezni.